

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av upphovsrättslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås en ändring av upphovsrättslagen. Propositionen innehåller förslag till ändringar föranledda av genomförandet av artikel 4 i rådets direktiv 92/100/EEG om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter på den immateriella äganderätts området. Enligt artikeln behåller en upphovsman eller utövande konstnär som har överlåtit sin uthyrningsrätt avseende ett fonogram eller en film till en fonogramproducent eller en filmproducent rätten att erhålla skä-

lig ersättning för uthyrningen. Upphovsmän och utövande konstnärer kan inte avstå från denna rätt. I propositionen föreslås att denna rätt regleras i samband med bestämmelserna om överlåtelse av upphovsrätt.

Enligt övergångsbestämmelserna i artikel 13 i nämnda direktiv skall rätten enligt artikel 4 träda i kraft före den 1 juli 1997. De övriga ändringarna i upphovsrättslagen som genomförandet av direktivet förutsätter gjordes 1995.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 juli 1997.

MOTIVERING

1. Nuläge och föreslagna ändringar

1.1. Lagstiftningen i Finland

Upphovsrätten ger upphovsmannen ensamrätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten. Upphovsrätten innefattar rätten att bestämma över uthyrning av exemplar av verk till allmänheten. Enligt 2 § 3 mom. i upphovsrättslagen (404/1961) görs ett verk tillgängligt för allmänheten då det framförs offentligt eller då ett exemplar utbjudes till försäljning, uthyrning eller utlåning.

Enligt 27 § 1 mom. upphovsrättslagen må upphovsrätt, med begränsningar i fråga om den moraliska rätten, helt eller delvis överlåtas. Inom upphovsrätten råder avtalsfrihet. En upphovsman kan också överlåta sin rätt

till uthyrning av exemplar av verk som upptagits på fonogram eller på film, t.ex. till en fonogramproducent eller en filmproducent under villkor som parterna fritt kommer överens om.

Upphovsrätten till ett filmverk tillkommer alla som medverkat genom insatser av litterärt eller konstnärligt slag. Filmens huvudregissör betraktas praktiskt taget undantagslöst som upphovsman till filmen eller som en av dess upphovsmän. Upphovsrätt kan också tillkomma dem som utarbetat filmmanuskriptet, utformat dialogen, komponerat den musik som har skrivits för filmen och andra vars upphovsrättsligt skyddade insatser ingår i filmen.

Upphovsrätten till en film tillkommer alltså i många fall en stor skara upphovsmän. Producenten som beslutar om produktionen av en viss film och tar det ekonomiska an-

svaret för den, skaffar genom avtal alla rättigheter, eller en stor del av dem, av upphovsmännen mot arvoden eller ersättningar. Producenten behöver rättigheterna både för att producera filmen och för att sprida och visa den för allmänheten. Upphovsmännen kan i detta sammanhang till producenten överlåta bl.a. rätten att göra filmen tillgänglig för allmänheten genom uthyrning av kopior av den.

För att producentens ställning skall vara så klar som möjligt och för att de rättigheter som behövs för att filmen skall kunna utnyttjas i ekonomiskt syfte skall finnas hos producenten i väsentlig utsträckning, finns i upphovsrättslagens 39 § en presumptionsbestämmelse om överlåtelse av rätt till filminspelning. Enligt bestämmelsen omfattar rätten till inspelning av ett litterärt eller konstnärligt verk på film också rätten att genom förevisning på biograf, i television eller anorledes göra verket tillgängligt för allmänheten. Bestämmelsen gäller inte musikaliska verk.

I 19 § upphovsrättslagen finns bestämmelser om inskränkningar i rätten att sprida exemplar av verk som omfattas av upphovsrätt. Enligt huvudregeln i paragrafens 1 mom. får ett exemplar av ett verk fritt spridas vidare när det med upphovsmannens samtycke har sålts eller på något annat sätt varaktigt överlåts. Denna princip kallas konsumtion av spridningsrätt. Spridningsrätten konsumeras dock vanligen endast avseende vidare spridning som sker genom att exemplar av verk säljs. Enligt den uttryckliga bestämmelsen i 2 mom. gäller 1 mom. inte rätten att göra exemplar av verk tillgängliga för allmänheten genom uthyrning eller jämförbara rättshandlingar. Upphovsmannens rätt att bestämma om uthyrningen av ett exemplar av ett filmverk gäller alltså fortfarande efter att exemplaret sålts. Konsumtionen av spridningsrätten i fråga om filmverk sträcker sig inte heller till utlåning av exemplar av en film till allmänheten.

Utövande konstnärer har enligt 45 § upphovsrättslagen bl.a. rätt att bestämma om spridning till allmänheten av ett framförande som tagits upp på en anordning. Detta täcker rätten att bestämma om uthyrning. Ett framförande som tagits upp får inte utan konstnärens tillstånd hyras ut till allmänheten.

En utövande konstnärs rätt att bestämma om spridningen av ett upptaget framförande inkluderades i upphovsrättslagen 1995 då i

lagen gjordes de ändringar som genomförandet av rådets direktiv 92/100/EEG om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter på den immateriella äganderättsens område, nedan uthyrningsdirektivet, förutsatte. I samband med denna lagändring intogs i 45 § 3 mom. en sådan särskild bestämmelse som direktivet förutsätter och enligt vilken överlåtelsen av rätten till filmning av ett framförande omfattar rätten att sprida det upptagna framförandet till allmänheten genom uthyrning, om inte något annat har avtalats.

Också utövande konstnärer kan fritt avtala om rättigheter som enligt lagen tillkommer dem. Bestämmelserna i 27 § 1 mom. upphovsrättslagen tillämpas med stöd av hänvisningsbestämmelsen i 45 § 4 mom. även på utövande konstnärers rättigheter.

1.2. Artikel 4 i uthyrningsdirektivet

Europeiska gemenskapernas råd utfärdade uthyrningsdirektivet den 19 november 1992. Genom direktivet förenhetligas regleringen av uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk samt föremål som skyddas av rättigheter som står nära upphovsrätten, dvs. upphovsrätten närstående rättigheter. Dessutom innehåller direktivet en minimiskyddsnivå för de närstående rättigheterna. Dessa närstående rättigheter är rättigheter som utövande konstnärer, fonogramproducenter, de som producerat den första upptagningen av en film dvs. filmproducenterna och rundradioorganisationer har.

Enligt ingressen till direktivet är avsikten att undanröja de hinder för handel och de snedvridningar i konkurrensen som beror på skillnader i regleringen av uthyrningen och utlåningen av skyddat material. Enligt ingressen har ett tillfredsställande skydd av uthyrnings- och utlåningsrättigheterna och minimiskyddsnivån på de närstående rättigheterna en central betydelse för den ekonomiska och kulturella utvecklingen.

Genom Europeiska ekonomiska samarbetsområdets (EES) beslut nr 7/94 om ändring av protokoll 47 och vissa bilagor i EES-avtalet förbinder sig Finland att harmonisera sin lagstiftning enligt direktivet.

Förslagen till ändringar av upphovsrättslagen enligt uthyrningsdirektivet ingår i regeringens proposition den 4 november 1994

(RP 287/1994 rd), och de på basis av propositionen givna lagändringarna trädde i kraft den 1 maj 1995. Dessa lagändringar inkluderade dock inte de ändringar som genomförandet av artikel 4 i uthyrningsdirektivet förutsätter. Enligt artikel 13.8 i direktivet får medlemsstaterna i EG föreskriva om den tidpunkt från vilken den rätt som avses i artikel 4 skall gälla, om denna tidpunkt inte sätts senare än till den 1 juli 1997. Sålunda skisserades de ändringar som genomförandet av artikeln förutsatte som ett kommittéarbete 1994, men ändringsförslagen lämnades efter att de sakkunniga fått yttra sig och remissinstanserna inkommit med sina utlåtanden till ett senare skede.

I ingressen till uthyrningsdirektivet konstateras att uthyrning och utlåning av upphovsrättsligt skyddade verk och alster som omfattas av närstående rättigheter spelar en allt större roll, särskilt för upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter.

Upphovsmännens och de utövande konstnärernas skapande och konstnärliga arbete förutsätter en tillräcklig inkomst som underlag för fortsatt skapande och konstnärligt arbete. Särskilt för framställning av fonogram och filmer är de investeringar som krävs stora och riskfyllda. Enligt ingressen i uthyrningsdirektivet kan möjligheten att säkerställa en sådan inkomst och att återfå investeringarna effektivt garanteras endast genom tillfredsställande rättsligt skydd för rättshavarna.

Enligt ingressen till direktivet är det nödvändigt att ta i bruk ett system som garanterar upphovsmän och utövande konstnärer en skälig ersättning. Rättighetsinnehavarna skall ha möjlighet att uppdra förvaltningen av denna rätt till ersättning till kollektiva organisationer som företräder upphovsmännen eller de utövande konstnärerna.

Enligt ingressen kan den skäliga ersättningen erläggas i form av en eller flera betalningar när avtalet ingås eller när som helst därefter. När den skäliga ersättningen fastställs måste hänsyn tas till i vilken grad upphovsmännen och de utövande konstnärerna bidragit till fonogrammet eller filmen i fråga.

I artikel 1.2 i uthyrningsdirektivet definieras uthyrning: "I detta direktiv avses med *uthyrning* upplåtelse för bruk under en begränsad tid mot direkt eller indirekt ekonomisk eller kommersiell nytta."

Artikel 4 i uthyrningsdirektivet lyder som följer:

"1. När en upphovsman eller utövande konstnär har överlåtit eller upplåtit sin uthyrningsrätt avseende ett fonogram eller ett original eller annat exemplar av en film till en fonogramframställare eller en filmproducent, behåller upphovsmannen eller den utövande konstnären rätten att erhålla skälig ersättning för uthyrningen.

2. Upphovsmannen eller den utövande konstnären kan inte avstå från sin rätt till skälig ersättning.

3. Förvaltningen av rätten till skälig ersättning får uppdras åt kollektiva organisationer som företräder upphovsmännen eller de utövande konstnärerna.

4. Medlemsstaterna får införa regler om och i vilken utsträckning det får föreskrivas att rätten att uppbära skälig ersättning skall förvaltas av kollektiva organisationer och om från vem ersättningen kan utkrävas eller inkasseras."

Enligt ordalydelsen i artikeln "behåller" upphovsmannen eller den utövande konstnären rätten till ersättning när en överlåtelse sker. Rätten till ersättning gäller enbart fall där uthyrningsrätten har överlåtit till en fonogramproducent eller en filmproducent. Om uthyrningsrätten har överlåtit till någon annan, t.ex. någon som bedriver uthyrning, föreligger ingen oeftergivlig rätt till ersättning för uthyrning.

Artikeln gäller enbart fonogram och filmer, men täcker alla sorters verk och föreställningar som kan tas upp på fonogram eller film.

Enligt artikel 4.2 kan upphovsmän och utövande konstnärer inte avstå från sin rätt till skälig ersättning. Bestämmelsen hindrar inte en rättshavare från att genom avtal överlåta sin rätt till ersättning. Mottagaren intar när det gäller tillämpning av bestämmelsen den ursprungliga upphovsmännens eller utövande konstnärens ställning. Denne kan inte heller avstå från den föreskrivna rätten till skälig ersättning.

1.3. Föreslagna ändringar

I artikel 1.2 i uthyrningsdirektivet definieras uthyrning såsom ovan förklarats. I upphovsrättslagen definieras inte uthyrning till allmänheten. Utgångspunkten är att innehållet i begreppen bestäms enligt civilrättens

allmänna principer. Utgångspunkten komplementerar 19 § 2 mom. upphovsrättslagen enligt vilket jämförbara rättshandlingar jämföras med uthyrning. I motiveringen till momentet nämns exemplet försäljning med återköpsvillkor. När det gäller begreppet uthyrning motsvarar lagstiftningen i Finland definitionen i direktivet.

Betydelsen av uthyrningsrätten kan för fonogrammets och filmernas del minska i och med den tekniska utvecklingen. Trenden tycks vara att fonogram och filmer distribueras med hjälp av datanät. När skyddat material sprids och görs tillgängligt för allmänheten över datanät är det under inga omständigheter uthyrning. Uthyrning förutsätter att innehavet av ett materiellt föremål överläts mot vederlag för en begränsad tid och att föremålet återbördas. I handlingar över datanät stannar det ursprungliga materialet på den plats där det ursprungligen fanns. Hos mottagaren uppstår en kopia av materialet. Kopier återbördas inte.

Enligt artikel 4.1 i uthyrningsdirektivet behåller en upphovsman eller utövande konstnär som har överlåtit eller upplåtit sin uthyrningsrätt avseende ett fonogram eller en film till en fonogramframställare eller en filmproducent rätten att erhålla skäligen ersättning för uthyrningen.

I propositionen föreslås att till upphovsrättslagen fogas en ny 29 a §. Enligt denna skall en upphovsman, som till en filmproducent eller en fonogramproducent har överlåtit rätten att till allmänheten sprida exemplar av ett verk som tagits upp på film eller fonogram, ha rätt att av producenten erhålla en skäligen ersättning för uthyrningen.

Det föreslås att denna rätt skall utsträckas till utövande konstnärer genom att en hänvisning till 29 a § fogas till 45 § 4 mom. i lagen. Enligt hänvisningen skall 29 a § om upphovsmännens rättigheter tillämpas på motsvarande sätt på utövande konstnärer. Denna teknik har använts när man har samordnat det skydd som de närstående rättigheterna ger enligt 5 kap. upphovsrättslagen med upphovsrätten.

Den föreslagna bestämmelsen lämpar sig för alla sorters avtal genom vilka uthyrningsrätten har överlåtit till producenten. I lagen regleras inte avtalets form. Skriftliga och muntliga överenskommelser är lika giltiga.

Rättsinnehavare och producenter kan fritt komma överens om ersättningarna. En er-

sättning kan i sin helhet betalas när avtalet ingås. Parterna kan också avtala om andra ersättningsarrangemang, såsom royalties, som grundar sig på antalet uthyrningar och den intäkt uthyrningen ger.

Utövande konstnärer behåller rätten till skäligen ersättning både när den utövande konstnären genom ett uttryckligt avtal överlåter uthyrningsrätten till producenten och i en situation då lagens 45 § 3 mom. tillämpas, varvid avtalet mellan konstnären och filmproducenten enligt presumptionsbestämmelsen täcker uthyrningsrätten.

Enligt artikel 4.2 i uthyrningsdirektivet kan upphovsman och utövande konstnärer inte avstå från sin rätt till skäligen ersättning för uthyrning. Denna bestämmelse föreslås bli genomförd genom en uttrycklig bestämmelse i den 29 a § som föreslås bli fogad till lagen. En upphovsman skall inte med giltig verkan kunna avstå från sin rätt till skäligen ersättning. Som det tidigare har konstaterats hindrar bestämmelsen inte upphovsmannen från att överföra rätten till skäligen ersättning på någon annan. Den som rätten överförs på kan överföra den vidare, men inte avstå från den. Rätten till ersättning hör således till rättsinnehavarens eller förvärvarens utmätbara egendom och kan bli föremål för tvångsverkställighet.

Enligt artikel 4.3 i uthyrningsdirektivet får förvaltningen av rätten till skäligen ersättning uppdras åt kollektiva organisationer. Lagen föreslås inte till denna del innehålla särskilda bestämmelser. Det blir enligt propositionen en fråga som rättsinnehavarna får pröva. Det är mest ändamålsenligt att rättsinnehavarna kommer överens med producenterna om de ersättningar som skall betalas för uthyrning i samband med de avtal som skall träffas i det skede filmen produceras.

Enligt artikel 4.4 i uthyrningsdirektivet får medlemsstaterna bestämma huruvida och i vilken utsträckning det får föreskrivas att rätten att uppbära skäligen ersättning skall förvaltas av kollektiva organisationer. Enligt ingressen till direktivet måste upphovsmännen och de utövande konstnärerna ha möjlighet att uppdraga förvaltningen av denna rättighet till kollektiva organisationer.

I propositionen föreslås inte heller i denna fråga särskilda bestämmelser. Storleken på den finländska marknaden för uthyrning och antalet produkter som finns att hyra talar för att rättsinnehavarna och producenterna skall

ingå enskilda avtal om ersättningarna för uthyrningsrättigheterna. Det finns likväl inget hinder för att rättsinnehavarna organiserar inkasseringen och redovisningen av ersättningarna via sina kollektiva organisationer.

I artikel 4.4. i uthyrningsdirektivet bestäms ytterligare att medlemsstaterna får bestämma om hos vem ersättningen kan utkrävas eller inkasseras. För tolkningen av denna bestämmelse är det stycke i ingressen till direktivet viktigt som säger att skälig ersättning kan erläggas i form av en eller flera betalningar "när avtalet ingås eller när som helst därefter". I direktivet hänvisas endast till avtalen mellan rättsinnehavarna och producenterna.

Det föreslås alltså att artikel 4 i uthyrningsdirektivet genomförs enligt de klara riktlinjerna i direktivet så att man reglerar avtalsförhållandet mellan producenten å ena sidan och upphovsmännen och de utövande konstnärerna å andra sidan. Denna lösning är också med tanke på den internationella tillämpningen enklast. Dessutom rörs den traditionella avtalsfriheten på detta sätt så lite som möjligt.

Genom bestämmelserna i den 29 a § som föreslås bli fogad till upphovsrättslagen ingriper man endast i avtalsförhållandet mellan upphovsmän och producenter. Detta har ingen inverkan på instanser utanför avtalsförhållandet.

Upphovsrättslagstiftningen i Finland och de övriga nordiska länderna baserar sig i hög grad på ett samnordiskt beredningsarbete. På regelbundna träffar och förhandlingar mellan de ministerier i Norden som ansvarar för upphovsrätten har man analyserat genomförandet av de ändringar som förutsätts av uthyrningsdirektivet. I Danmark har en ändring (Lov om ophavsret, § 58 a, Lov nr 1207 af 27 december 1996) genomförts och i Sverige har en regeringsproposition (Reg. prop. 1996/97:129) avlåtits den 6 mars 1997 som bygger på liknande lösningar som den 29 a § som föreslås bli fogad till upphovsrättslagen.

2. Propositionens organisatoriska och ekonomiska verkningar

Förslaget har inga direkta stats- eller kommunalekonomiska verkningar.

De föreslagna ändringarna gäller upphovsmännens och de utövande konstnärernas rätt

till ersättning för uthyrning av fonogram och filmer där deras verk eller uppträdanden tagits upp. Ersättningen betalas i praktiken av filmproducenten och fonogramproducenten.

Förutom dagens tekniska utvecklingstrender minskar den strukturella utveckling som skett i handeln med videoprogramupptagningar efter att uthyrningsdirektivet avläts betydelsen av artikel 4 i direktivet. Fram till den tidpunkt då förslaget till uthyrningsdirektivet gavs, dvs. januari 1991, hade värdet av uthyrningen av videor i Finland stigit och nått sin kulmen, 235 miljoner mark. Värdet på videoförsäljningen hade under åren 1986—1990 ökat från 7 miljoner mark till 70 miljoner mark. Fram till 1993 växte försäljningen till samma nivå som uthyrningen. Försäljningen uppgick då till 120 miljoner och uthyrningen till 135 miljoner mark. År 1994 hade försäljningen redan ökat till 175 miljoner mark och uthyrningen minskat till 105 miljoner mark. År 1996 uppgick värdet på videohandeln totalt till 370 miljoner mark. Försäljningen stod för 250 miljoner och uthyrningen för cirka 120 miljoner mark. De inhemska filmernas andel var 1995 ungefär 1 procent på uthyrningsmarknaden och 6 procent på försäljningsmarknaden.

Fonogram hyrs för närvarande inte ut till allmänheten.

Den bedömning som uttalas i ingressen till direktivet om att uthyrning spelar en allt större roll för upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter har inte visat sig hålla streck. Å andra sidan är det möjligt att man på marknaden introducerar nya typer av upptagningar som uthyrs till allmänheten.

Propositionens ekonomiska verkningar på uthyrningsmarknaden är små. På detta inverkar det faktum att rätten till ersättning bara gäller en liten del av de filmer som finns på marknaden och uthyrningen av dem är dessutom liten. Fonogram berörs för närvarande i praktiken inte alls av lagändringen.

3. Tillämplig lag och tillämpningsområdet

Uthyrningsdirektivet innehåller inga uttryckliga bestämmelser om från vilka länder rättsinnehavarna skall vara för att kunna beviljas de rättigheter som följer av direktivet eller i vilka länder de avtal om överlåtelse

av uthyrningsrätt skall ha träffats för att omfattas av verkningarna av artikel 4.

Vilken lag som skall tillämpas beror på de allmänna bestämmelserna och föreskrifterna om val av lag. Den 29 a § som föreslås bli fogad till upphovsrättslagen tillämpas på avtal där finsk lag enligt de allmänna principerna för internationell privaträtt kan tillämpas. Tillämpningen förutsätter att avtalet har tillräckligt fast anknytning till Finland. När en tillräcklig anknytning föreligger tillämpas 29 a § på upphovsmän till sådana verk vars ursprungsland hör till Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk (FördrS 78/1986) och i fråga om utövande konstnärer på föreställningar som spelats in på film eller fonogram i ett land som hör till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

4. Beredningen av propositionen

Upphovsrättskommissionen, tillsatt av undervisningsministeriet, publicerade den 18 februari 1994 ett separat utkast till ändring av upphovsrättslagen till följd av uthyrningsdirektivet. Utkastet innehöll ett förslag till lagändringar enligt artikel 4 i direktivet. Ett brett upplagt tillfälle att yttra sig om utkastet gavs den 23 mars 1994. Kommissionen erhöll även 10 skriftliga utlåtanden om utkastet.

Upphovsrättskommissionen tog inte in ändringsförslag enligt artikel 4 i uthyrningsdirektivet i sitt betänkande den 14 juni 1994 (Promemorior av undervisningsministeriets arbetsgrupper 19:1994) och sådana ingick inte heller i den regeringsproposition (RP 287/1994 rd) som avläts på basis av betänkandet och som innehöll förslag till andra ändringar i upphovsrättslagen enligt uthyrningsdirektivet.

Förslaget har beretts av upphovsrättskommissionen och denna har beaktat de yttranden som gavs då ovan nämnda tillfälle för detta ordnades och de erhållna remissvaren. Kommissionen har dessutom haft till sitt förfogande ett gemensamt utlåtande om ordnandet av rätten till ersättning enligt artikel 4 i direktivet av 18 organisationer som företräder finländska rättsinnehavare.

Undervisningsministeriet sände ut upphovsrättskommissionens förslag till regeringsproposition på remiss. Remissvar erhöles av Säveltäjäm Tekijänoikeustoimisto

Teosto r.y., av Finlands Författarförbund rf och av följande 18 organisationer som företräder olika finländska rättsinnehavare: Finlands Svenska Skådespelarförbund rf, Freelance-programtillverkare rf, Radio- och televisionsledarens förbund rf, Finlands Film- och Videoarbetarnas Förbund rf, Finlands Filmregissörers förbund (SELO) rf, Finlands översättar- och tolkförbund rf, Finlands Skenografiska Förbund rf, Finlands Musikerförbund rf, Finlands Dramatikerförbund rf, Finlands Skådespelarförbund rf, Finlands Radio- och TV-reportrar rf, Finlands Tonsättare rf, Finlands Danskonstnärers förbund rf, Finlands Teaterregissörersförbund rf, Finlands Fotoorganisationers Centralförbund rf, Föreningen Populärauktörer i Finland rf ELVIS, TV-kuvaajat ry och TV-leikkaajat ry.

Teosto r.y. anser att upphovsmannen skall ha rätt till skälig ersättning för uthyrning av producenten eller den som idkar uthyrningen. Finlands Författarförbund rf anser att det föreslagna stadgandet inte är problematiskt. I utlåtandet av de 18 organisationerna för finländska rättsinnehavare kritiserades det sätt som den föreslagna ersättningsrätten är tänkt att genomföras på. Enligt utlåtandet är syftet med uthyrningsdirektivet att skydda upphovsmän och utövande konstnärer. Det markerade behovet av rättskydd beror enligt organisationerna på att upphovsmännen och de utövande konstnärerna vanligen är den svagare parten i ett produktionsavtal. I utlåtandet anses att upphovsmän och utövande konstnärer bör ha rätt att få skälig ersättning för uthyrning antingen av fonogram- eller filmproducenten eller av den som idkar uthyrningsverksamhet.

5. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Bestämmelserna om tidpunkten för tillämpningen av uthyrningsdirektivet ingår i artikel 13 i direktivet. Enligt bestämmelsen i artikel 13.8 får medlemsstaterna föreskriva den tidpunkt från vilken rätten till skälig ersättning enligt artikel 4 skall gälla, förutsatt att denna tidpunkt inte sätts senare än till den 1 juli 1997. I 1 mom. i ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna föreslås enligt detta att lagen skall träda i kraft den 1 juli 1997.

I 2 mom. i ikraftträdelse- och övergångs-

bestämmelserna föreslås att lagen skall tillämpas också på sådana verk som har skapats innan den föreslagna lagen har trätt i kraft. Detta motsvarar normal praxis i upphovsrättslig lagstiftning där kutymen är att den ändrade lagen tillämpas på alla verk och andra skyddsobjekt som är skyddade vid den tidpunkt lagen träder i kraft eller skapas efter denna tidpunkt.

Enligt 3 mom. i ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna skall de tidigare bestämmelserna tillämpas på handlingar som gjorts innan lagen trätt i kraft. På handlingar som företagits tidigare tillämpas således då gällande lag. Den oeftergivliga rätten till ersättning skall alltså inte enligt förslaget sträcka sig till uthyrning som skett innan lagen trätt i kraft. Detta harmonierar med direktivet. Direktivet påbjuder inte att rätten till ersättning enligt artikel 4 görs gällande före den 1 juli 1997.

Bestämmelserna i 4 mom. i ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna motsvarar första meningen i artikel 13.9 i uthyrningsdirektivet. I momentet bestäms att den föreslagna 29 a § skall tillämpas också på avtal som träffats innan lagen träder i kraft. Det föreslås dock en bestämmelse om att 29 a § inte skall tillämpas på avtal som träffats före den 19 november 1992 dvs. den dag direktivet antogs. Enligt artikel 13.6 skall direktivet inte påverka avtal som träffats innan direktivet antogs, om inte annat följer av punkterna 8 och 9. De nämnda punkterna lämnar det öppet när de avtal skall ha ingåtts som rätten till skälig ersättning enligt artikel 4 skall tillämpas på. Genom den föreslagna tidsgränsen försöker man begränsa lagens retroaktiva verkningar på avtalsförhållanden. Avtalsparterna har inte innan di-

rektivet utfärdades i sina avtalsförhållanden kunnat beakta senare uppkomna rättigheter till ersättning som kunde ha påverkat innehållet i avtalen. I den danska lagen och i det svenska lagförslaget har man följt samma tidsgräns för tillämpningen.

Beträffande avtal som träffats efter den dag då uthyrningsdirektivet antogs men före den 1 juli 1994 gäller enligt förslaget rätten till ersättning bara om upphovsmannen har yrkat på detta före den 1 januari 1997. Så föreskrivs i artikel 13.9 i direktivet.

Andra meningen i artikel 13.9 i uthyrningsdirektivet innehåller en bestämmelse enligt vilken medlemsstaterna får bestämma en sådan skälig ersättningsnivå som avses i artikel 4, om rättsinnehavarna inte sinsemellan kommit överens om ersättningens storlek. Det är en tolkningsfråga vad som här avses med rättsinnehavare. Om nivån på uthyrningsersättningen kan rättsinnehavarna inte avtala sinsemellan. Överenskommelse om ersättningen skall träffas mellan rättsinnehavarna och filmproducenten eller fonogramproducenten. I propositionen har inte tagits med bestämmelser varken om nivån på en skälig ersättning eller om hur rättsinnehavarnas andelar skall bestämmas. Ersättningens nivå och andelarna kan fastställas i domstol eller skiljedomstol, om parterna så kommer överens.

Enligt 5 mom. i ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna skall ovan refererade övergångsstadganden tillämpas på motsvarande sätt på de skyddsobjekt som avses i lagens 45 § — på framföranden av utövande konstnärer.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagsförslag:

Lag

om ändring av upphovsrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i upphovsrättslagen av den 8 juli 1961 (404/1961) 45 § 4 mom., sådant det lyder i lag 446/1995, samt
fogas till lagen en ny 29 a § och före den en ny mellanrubrik som följer:

*Rätt till ersättning för uthyrning av
exemplar av verk som upptagits
på film eller fonogram*

29 a §

En upphovsman som till en filmproducent eller en fonogramproducent har överlåtit rätten att till allmänheten genom uthyrning sprida exemplar av verk som tagits upp på film eller fonogram har rätt att för uthyrningen få en skälig ersättning av producenten. Upphovsmannen kan inte avstå från sin rätt till ersättning.

45 §

Beträffande upptagning av framföranden, kopiering, tillgängliggörande för allmänheten och spridning enligt denna paragraf gäller på motsvarande sätt 3 §, 6—8 §, 11 §, 12 § 1—3 mom., 14 § 1 mom., 15 och 16 §, 17 § 2 mom., 19 § 1 och 2 mom., 21, 22, 25 b, 25 d, 25 g—25 i, 26 a—26 h §, 27 § 1 och 2 mom. samt 28, 29, 29 a, 41 och 42 §.

Dock skall 19 § 1 mom. tillämpas endast om det upptagna framförandet med den utövande konstnärens samtycke har sålts eller på något annat sätt varaktigt överlåtits inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1997.

Lagen tillämpas även på sådana verk som har skapats innan den träder i kraft och som fortfarande åtnjuter skydd.

På handlingar som utförts innan lagen träder i kraft tillämpas de bestämmelser som gäller vid ikraftträdandet.

Lagens 29 a § tillämpas på avtal som ingåtts tidigast den 19 november 1992. Beträffande avtal som ingåtts före den 1 juli 1994 har upphovsmannen rätt till ersättning endast om han har yrkat på detta före den 1 januari 1997.

Vad som bestäms i 2—4 mom. tillämpas på motsvarande sätt på utövande konstnärer och på skyddsobjekt som avses i 45 §.

Helsingfors den 25 april 1997

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Minister Claes Andersson

Lag

om ändring av upphovsrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i upphovsrättslagen av den 8 juli 1961 (404/1961) 45 § 4 mom., sådant det lyder i lag 446/1995, samt
fogas till lagen en ny 29 a § och före den en ny mellanrubrik som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

*Rätt till ersättning för uthyrning av
exemplar av verk som tagits upp på
film eller fonogram*

29 a §

En upphovsman som till en filmproducent eller en fonogramproducent har överlåtit rätten att till allmänheten genom uthyrning sprida exemplar av verk som tagits upp på film eller fonogram har rätt att för uthyrningen få en skälig ersättning av producenten. Upphovsmannen kan inte avstå från sin rätt till ersättning.

45 §

Beträffande upptagning av framföranden, kopiering, tillgängliggörande för allmänheten och spridning enligt denna paragraf gäller på motsvarande sätt 3 §, 6—8 §, 11 §, 12 § 1—3 mom., 14 § 1 mom., 15 och 16 §, 17 § 2 mom., 19 § 1 och 2 mom., 21, 22, 25 b, 25 d, 25 g—25 i, 26 a—26 h §, 27 § 1 och 2 mom. samt 28, 29, 41 och 42 §. Dock skall 19 § 1 mom. tillämpas endast om det upptagna framförandet med den utövande konstnärens samtycke har sålts eller på något annat sätt varaktigt överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Beträffande upptagning av framföranden, kopiering, tillgängliggörande för allmänheten och spridning enligt denna paragraf gäller på motsvarande sätt 3 §, 6—8 §, 11 §, 12 § 1—3 mom., 14 § 1 mom., 15 och 16 §, 17 § 2 mom., 19 § 1 och 2 mom., 21, 22, 25 b, 25 d, 25 g—25 i, 26 a—26 h §, 27 § 1 och 2 mom. samt 28, 29, 29 a, 41 och 42 §. Dock skall 19 § 1 mom. tillämpas endast om det upptagna framförandet med den utövande konstnärens samtycke har sålts eller på något annat sätt varaktigt överlåtit inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

*Denna lag träder i kraft den 1 juli 1997.
Lagen tillämpas även på sådana verk som har skapats innan den träder i kraft och som fortfarande åtnjuter skydd.
På handlingar som utförts innan lagen träder i kraft tillämpas de bestämmelser som*

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

gäller vid ikraftträdandet.

Lagens 29 a § tillämpas på avtal som ingåtts tidigast den 19 november 1992. Beträffande avtal som ingåtts före den 1 juli 1994 har upphovsmannen rätt till ersättning endast om han har yrkat på detta före den 1 januari 1997.

Vad som bestäms i 2—4 mom. tillämpas på motsvarande sätt på utövande konstnärer och på skyddsobjekt som avses i 45 §.

392L0100/S

27. 11. 92

Europeiska gemenskapernas officiella tidning

Nr L 346/

Utdrag

RÅDETS DIREKTIV 92/100/EEG

av den 19 november 1992

om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende
upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten
närstående rättigheterEUROPEISKA GEMENSKAPERNAS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen, särskilt artiklarna 57.2, 66 och 100a i detta,

med beaktande av kommissionens förslag¹,i samarbete med Europaparlamentet²,med beaktande av Ekonomiska och sociala kommitténs yttrande³, och

med beaktande av följande:

Det finns olikheter i det rättsskydd som lagstiftning och rättspraxis i de olika medlemsstaterna erbjuder för upphovsrättsligt skyddade verk och alster som omfattas av närstående rättigheter vad beträffar uthyrning och utlåning. Sådana olikheter skapar hinder för handeln och snedvrider konkurrensen, och hindrar därmed att den inre marknaden genomförs och fungerar väl.

Dessa olikheter i rättsskyddet kan mycket väl bli större genom att olika medlemsstater inför ny, skiljaktig lagstiftning eller genom att den rättspraxis som tolkar den befintliga lagstiftningen utvecklas olika.

Det är nödvändigt att tillförsäkra upphovsmän och utövande konstnärer en skäligen ersättning som de inte kan avstå från. Rättighetshavarna måste ha möjlighet att uppdra förvaltningen av denna rättighet till kollektiva organisationer.

Den skäligen ersättningen kan erläggas i form av en eller flera betalningar när avtalet ingås eller när som helst därefter.

När den skäligen ersättningen fastställs måste hänsyn tas till i vilken grad upphovsmännen och de utövande konstnärerna bidragit till fonogrammet eller filmen i fråga.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

KAPITEL I

Uthyrnings- och utlåningsrättigheter

Artikel 4

Oeftergivlig rätt till skäligen ersättning

1. När en upphovsman eller utövande konstnär har överlåtit eller upplåtit sin uthyrningsrätt avseende ett fonogram eller ett original eller annat exemplar av en film till en fonogramframställare eller en filmproducent, behåller upphovsmannen eller den utövande konstnären rätten att erhålla skäligen ersättning för uthyrningen.

¹ EGT nr C 53, 28.2.1991, s. 35 och EGT nr C 128, 20.5.1992, s. 8.

² EGT nr C 67, 16.3.1992, s. 92 och beslut av den 28 oktober 1992. (Ännu inte offentliggjort i EGT).

³ EGT nr C 269, 14.10.1991, s. 54.

2. Upphovsmannen eller den utövande konstnären kan inte avstå från sin rätt till skäligen ersättning.

3. Förvaltningen av rätten till skäligen ersättning får uppdras åt kollektiva organisationer som företräder upphovsmännen eller de utövande konstnärerna.

4. Medlemsstaterna får införa regler om och i vilken utsträckning det får föreskrivas att rätten att uppbära skäligen ersättning skall förvaltas av kollektiva organisationer och om från vem ersättningen kan utkrävas eller inkasseras.

8. Medlemsstaterna får föreskriva den tidpunkt från vilken den oeftergivliga rätten till skäligen ersättning enligt artikel 4 skall gälla, förutsatt att denna tidpunkt inte sätts senare än till den 1 juli 1997.

9. Beträffande avtal som träffats före den 1 juli 1994 skall den oeftergivliga rätten till skäligen ersättning enligt artikel 4 gälla endast då upphovsmän eller utövande konstnärer eller de som företräder dem har framställt en begäran därom före den 1 januari 1997. Om en överenskommelse mellan rättighetshavarna inte uppnås i fråga om ersättningens storlek får medlemsstaterna bestämma en skäligen ersättningsnivå.

KAPITEL 4

GEMENSAMMA BESTÄMMELSER

Artikel 13

Tidpunkt för tillämpning

1. Detta direktiv skall tillämpas på alla i direktivet avsedda upphovsrättsligt skyddade verk, framföranden, fonogram, radio- och TV-utsändningar och första upptagningen av filmer som den 1 juli 1994 alltjämt är skyddade genom medlemsstaternas lagstiftning om upphovsrätt och närstående rättigheter eller som vid den tidpunkten uppfyller kriterierna för skydd enligt detta direktiv.

2. Bestämmelserna i detta direktiv skall inte påverka bedömningen av handlingar avseende utnyttjanden av verk eller alster som har företagits före den 1 juli 1994.

3. Medlemsstaterna får föreskriva att rättighetshavare skall anses ha lämnat sitt samtycke till uthyrning eller utlåning av ett alster av det slag som avses i artikel 2.1 om det kan visas att detta före den 1 juli 1994 gjorts tillgängligt för tredje man för detta ändamål eller har förvärvats före nämnda dag. När alstret är en digital upptagning får dock medlemsstaterna föreskriva att rättighetshavarna skall ha rätt till skäligen ersättning för uthyrningen eller utlåningen av alstret.

4. Medlemsstaterna behöver inte tillämpa bestämmelserna i artikel 2.2 på filmverk eller andra audiovisuella verk som har producerats före den 1 juli 1994.

5. Medlemsstaterna får föreskriva den tidpunkt från vilken bestämmelserna i artikel 2.2 skall börja tillämpas, förutsatt att denna tidpunkt inte sätts senare än till den 1 juli 1997.

6. Detta direktiv skall, utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3 och om inte annat följer av punkterna 8 och 9, inte påverka avtal som träffats innan direktivet antogs.

7. Medlemsstaterna får föreskriva, i den mån detta inte strider mot vad som sägs i punkt 8 och 9, att rättighetshavare som förvärvar nya rättigheter genom de nationella regler som införs vid genomförandet av detta direktiv och som före den 1 juli 1994 har lämnat sitt samtycke till utnyttjande av sitt alster skall anses ha överlåtit de nya ensamrätterna.

Artikel 15

Slutbestämmelser

1. Medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 1 juli 1994. De skall genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser skall dessa innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen skall göras skall varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna skall underrätta kommissionen om de centrala bestämmelser i nationell lagstiftning som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Artikel 16

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Bryssel den 19 november 1992.

På rådets vägnar

E. LEIGH

Ordförande